

Коваль В. В., ст. викладач (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ЕТАПИ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ У КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ФІЗКУЛЬТУРНОГО РУХУ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** В статті досліджено розвиток фізичного виховання учнів навчальних закладів з підготовки робітничих кадрів в контексті еволюції системи професійно-технічної освіти та фізкультурного руху України. Окреслено етапи розвитку та особливості організації фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України у другій половині ХХ століття.*

***Ключові слова:** професійно-технічна освіта, фізичне виховання, фізкультурний рух, професійно-прикладна фізична підготовка, професійно спрямоване фізичне виховання.*

***Аннотация.** В статье исследовано развития физического воспитания учащихся учебных заведений по подготовке рабочих кадров в контексте эволюции системы профессионально-технического образования и физкультурного движения Украины. Очерчены этапы развития и особенности организации физического воспитания учащихся в учреждениях профессионально-технического образования Украины во второй половине ХХ века.*

***Ключевые слова:** профессионально-техническое образование, физическое воспитание, физкультурное движение, профессионально-прикладная физическая подготовка, профессионально направленное физическое воспитание.*

***Annotation.** This article deals with a comprehensive investigation of physical education of the students of educational institutions of regular labour force training in the context of evolution of technical and vocational education and sports movement in Ukraine. The author determined the stages of development and peculiarities of organization of student's physical education in vocational schools of Ukraine in the second half of the XX century.*

***Key words:** vocational training, physical training, sports movement, professional applied physical training, physical training of professional and sports orientation.*

Здійснений теоретичний аналіз проблеми фізичного виховання підростаючого покоління засвідчив, що питання фізичного виховання молоді досліджується зарубіжними та вітчизняними вченими, однак проблема розвитку фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України поки що поглиблено та системно не досліджувалася. В історико-педагогічній науці питання розвитку фізичного виховання учнів у професійно-технічних навчальних закладах у другій половині ХХ століття поглиблено та системно не досліджувалося. Становлення та розвиток фізичного виховання учнів у закладах професійної підготовки робітничих кадрів відбувалися у форматі еволюції системи професійно-технічної освіти України. На кожному історичному етапі розвитку системи професійно-технічної освіти створювалися відповідні умови, які впливали на процес зародження та розвитку інституту фізичного виховання учнів у закладах підготовки робітничих кадрів. Окрім того, як показали результати дослідження, процес упровадження фізичного виховання учнів у систему професійно-технічної освіти був пов'язаний не тільки з історичними подіями, які обумовлювали професійно освітні потреби суспільства, а й із розвитком такого соціального інституту як фізкультурний рух України. Еволюція фізкультурного руху України в окремі історичні періоди були визначальними в процесі розвитку фізичного виховання у закладах підготовки робітничих кадрів України.

Історія розвитку систем професійної підготовки робітничих кадрів України у ХХ столітті досліджувалася багатьма науковцями. Вперше періодизацію історії професійної підготовки робітничих кадрів було розроблено А. Н. Веселовим в 1961 році і висвітлено в книзі «Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профтехобразования». Автор визначив такі основні періоди становлення та розвитку системи професійно-технічної освіти в СРСР (у тому числі і в Українській РСР): 1) 1917–1920 роки; 2) 1921–1929 роки; 3) 1930–1940 роки; 4) 1941–1958 роки; 5) «розпочався із часу прийняття Верховною Радою СРСР Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР (кінець 1958 року)... і триває нині» [1, с. 9].

Питанню розвитку професійно-технічної освіти в Україні присвячено публікації та фундаментальні праці вітчизняних науковців М. Ф. Пузанова і Г. І. Терещенка [2], Н. Г. Ничкало [3], І. Л. Лікарчука [4], О. М. Коханко [5].

Уперше періодизацію історії розвитку професійно-технічної освіти в Україні було визначено М. Ф. Пузановим та Г. І. Терещенко у 1980 році у науковій роботі «Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР». Автори визначали чотири періоди в історії професійно-технічної освіти: дореволюційний період (початок ХІХ ст. – жовтень 1917 р); становлення радянської системи професійно-технічної

освіти (1917-1940 рр.); становлення державної системи трудових резервів (1940-1959 рр.); подальше вдосконалення державної системи професійно-технічної освіти (1959-1980 рр.) [2, с. 4–5].

Питання фізичного виховання учнівської молоді досліджувалися багатьма вітчизняними вченими (В. Ареф'єв, Е. Вільчковський, Ю. Васьков, О. Дубогай, О. Куц, Т. Круцевич, Є. Приступа, О. Тимошенко, А. Цьось, Б. Шиян та ін.), проте проблема розвитку фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України у другій половині ХХ століття поки що не була предметом спеціального історико-педагогічного дослідження.

Уточнення періодизації історії розвитку систем професійної підготовки робітників в Україні зробив І. Л. Лікарчук. За результатами проведених досліджень вчений окреслив такі періоди розвитку систем професійної підготовки робітничих кадрів в Україні: перший період – 80-ті рр. ХІХ ст. – 1920 р.; другий період – 1920–1929 рр.; третій період – 1929–1940 рр.; четвертий період – 1940–1959 рр.; п'ятий період – 1959–1991 рр.; шостий період – розпочинається з 1991 р., з часу проголошення незалежності України. У цей час тривають пошуки власного шляху розбудови системи професійно-технічної освіти, адаптація її до ринкової економіки, ухвалюється перший в історії України Закон «Про професійно-технічну освіту» [4, с. 65].

Систематизацію етапів розвитку системи професійної підготовки робітничих кадрів протягом 1969–1994 років подано у дисертаційному дослідженні О. М. Коханко, в якому автор визначає наступні етапи розвитку підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою в професійно-технічних навчальних закладах України в досліджуваній період: 1949–1968 роки – пошук шляхів поєднання загальноосвітньої та професійної підготовки; 1969–1975 роки – перехід до підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою; створення Державного комітету професійно-технічної освіти (1969 рік); заснування та становлення СПТУ як навчальних закладів нового типу. 1976–1983 роки – вдосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу в СПТУ; нормативно-правове забезпечення основних напрямків діяльності СПТУ. 1984–1990 роки – утвердження СПТУ як єдиного типу ПТНЗ (професійно-технічних навчальних закладів); подальше вдосконалення нормативно-правової бази – прийняття положень про СПТУ, про базове підприємство, про виробничу практику, класного керівника; впровадження нових навчальних програм; передача відомчих училищ до системи Держкомітету ПТО (професійно-технічної освіти) [2, с. 10].

Метою нашої статті є визначення етапів розвитку та основних тенденцій організації фізичного виховання учнів у закладах професійної підготовки робітничих кадрів, в контексті комплексного дослідження еволюції системи професійно-технічної освіти та фізкультурного руху

України, здійсненого через призму оцінки соціально-історичних умов, які фактично були визначальними чинниками їх розвитку.

Аналіз досліджень науковців з питання історії становлення та розвитку професійно-технічної освіти в Україні дає підстави стверджувати, що перші спроби впровадження окремих елементів фізичного виховання учнів в закладах професійної підготовки робітничих кадрів в Україні датуються кінцем XIX століття. На той час було розповсюджено ремісниче учнівство, яке здійснювалося в ремісничих школах, майстернях та притулках для бідних дітей і сиріт, в яких готувалися цехові ремісники різних спеціальностей. Окрім означених шкіл функціонували училища та школи для підготовки індустріальних робітників.

На початку XX століття в Україні розпочато формування системи підготовки робітничих кадрів. На той час єдиної системи та навчальних програм фізичного виховання не існувало. Навчальним закладам у системі освіти було рекомендовано проводити гімнастику різних видів (сокольська, шведська, німецька, військова гімнастика та фізична освіта за системою П. Ф. Лесгафта). Міністерство народної освіти надавало перевагу застосуванню сокольської гімнастики.

Аналіз періодизації історії розвитку професійно-технічної освіти в Україні та еволюції фізкультурно-спортивного руху засвідчив, що обраний історичний період був найефективнішим у розвитку фізичного виховання молоді в системі професійної підготовки робітничих кадрів. Саме у цей період відбувалися корінні системні зміни в професійно-технічній освіті України. Після тривалого часу підготовки кваліфікованих робітників у системі Державних трудових резервів СРСР (1940–1958 рр.) було започатковано реформування професійно-технічної освіти України. Законом СРСР 1958 року «Про зміцнення зв'язку школи із життям та про подальший розвиток системи народної освіти СРСР» була впроваджена нова номенклатура навчальних закладів професійно-технічної освіти: міські та сільські професійно-технічні училища. Згодом, у 1969 році, розпочався розвиток середніх ПТУ, які поряд з робітничою професією давали повну загальну середню освіту. Структурні зміни в системі професійно-технічної освіти України надавали широкі можливості розвитку фізичного виховання у навчальних закладах підготовки робітничих кадрів.

Окрім того, в досліджуваній період ефективно функціонували дві організаційні системи спортивно-оздоровчого спрямування, тісно взаємопов'язані із фізичним вихованням учнів у професійно-технічних навчальних закладах: – програма нормалізації фізичної активності й оздоровлення широких верств населення – всесоюзний фізкультурно-спортивний комплекс ГПО (1931–1991 роки), який фактично був програмною та нормативною основою фізичного виховання в ПТУ; Всесоюзне добровільне спортивне товариство «Трудові резерви» (1943–

1992 роки), яке було створене для організації фізкультурно-спортивної роботи виключно серед учнів і працівників навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти.

Процеси розвитку системи професійної освіти та фізкультурного руху України по-різному впливали на розвиток фізичного виховання в закладах підготовки робітничих кадрів. На окремих історичних етапах створювалися сприятливі умови для динамічного розвитку системи фізичного виховання учнів означених закладів, на інших етапах цей процес уповільнювався.

Отже, спираючись на матеріали дослідження, можна стверджувати, що система фізичного виховання учнів у професійно-технічних навчальних закладах розвивалася у контексті еволюції професійно-технічної освіти та фізкультурного руху України за такими етапами:

I – 1944–1959 рр. – становлення і розвиток фізичного виховання в навчальних закладах системи Державних трудових резервів;

II – 1959–1969 рр. – розбудова системи фізичного виховання майбутніх кваліфікованих працівників на базі міських та сільських ПТУ в контексті демократичних перетворень в системах освіти та фізичної культури і спорту;

III – 1969–1990 рр. – розвиток фізичного виховання в процесі поступового переходу профтехосвіти України на новий тип навчальних закладів – середні професійно-технічні училища та впровадження професійно-прикладної фізичної підготовки.

Перший етап (1944–1959 рр.). Передумовою становлення та розвитку фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України стало впровадження, у контексті створення Державних трудових резервів СРСР (1940–1959 рр.), навчальних закладів нового типу – залізничних і ремісничих училищ та шкіл фабрично-заводського навчання. Саме у ремісничих та залізничних училищах, починаючи з 1944 року, фізичне виховання учнів було вперше введено в навчальні плани як навчальний предмет «фізична підготовка». Це дає підстави вважати історичний період 1944–1959 років першим етапом становлення та розвитку фізичного виховання у закладах підготовки робітничих кадрів України.

Програмною та нормативною основою фізичного виховання учнів закладів професійно-технічної освіти України став Всесоюзний фізкультурний комплекс ГПО, який був створений у 1931 році та видозмінювався, удосконалювався і коригувався у 1939, 1946, 1955, 1959 роках.

Велике значення у розвитку фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України мало створення у 1943 році добровільного спортивного товариства «Трудові резерви», яке функціонувало до 1992 року. За статутом головним завданням створеного ВДСТ «Трудові резерви» був всебічний розвиток фізичної культури та спорту серед учнів та працівників навчальних закладів і установ професійно-технічної освіти. Саме на ВДСТ «Трудові резерви» було покладено обов'язки не лише

проведення спортивно-масової роботи з учнями системи профтехосвіти, а й відповідальність за організацію та якість навчального процесу з фізичного виховання у професійно-технічних училищах.

На початку 50-х років почали створюватися умови для реорганізації системи підготовки робітничих кадрів в Україні. Так, Постановою Ради Міністрів СРСР від 2 серпня 1954 року «Про організацію виробничо-технічної підготовки молоді, що закінчила середню школу, для роботи на виробництві» в системі державних трудових резервів був утворений новий тип професійного навчального закладу – технічне училище.

Другий етап (1959–1969 рр.) визначався створенням єдиного типу навчальних закладів професійної підготовки – професійно-технічних училищ. У 1959 році були створені денні та вечірні міські професійно-технічні училища з терміном навчання від одного до трьох років і сільські професійно-технічні училища з терміном навчання один-два роки, що давало можливість у збільшеному терміні навчання значно підвищувати рівень фізичної підготовленості учнів до обраної професії.

Наприкінці 50-х років були внесені зміни та доповнення в нормативи та вимоги комплексу ГПО з метою встановлення його відповідності завданням, які виконували спортивні організації. Тому у 1959 році був введений у дію удосконалений комплекс ГПО, внаслідок чого зазнала коригування програмно-нормативна база фізичного виховання в навчальних закладах професійно-технічної освіти.

Розпорядженням Ради Міністрів СРСР № 33108-р від 2 листопада 1959 року Центральної Раді ВДСТ «Трудові резерви» були надані права самостійної центральної організації (відомства) з фінансуванням за рахунок державного бюджету та покладено функції організації навчального процесу з фізичного виховання та спортивно-масової роботи з учнями професійно-технічних училищ, що в умовах спрямування суспільства на масовий спорт і спорт вищих досягнень стимулювало розвиток спортивно спрямованої складової фізичного виховання учнів ПТУ. Однак у програмах фізичного виховання учнів закладів професійно-технічної освіти того часу спортивне спрямування не включалося в його зміст.

Розглянутий історичний період став етапом пошуків та опрацювання змісту, принципів, методів та організаційних форм професійно спрямованого фізичного виховання у професійно-технічних училищах, яке покликане забезпечувати належний рівень фізичної готовності учнів для конкретного виду майбутньої трудової діяльності. Починаючи з 1959 р. необхідність ППФП стверджувалась практикою життя усіх видів професійно-технічної школи. У програмах наголошувалося, що під час проведення навчальної та спортивно-масової роботи важливо враховувати профіль фахівців, формувати фізичні навички і якості, що сприяють оволодінню майбутньою професією. У програмах з фізичного виховання

учнів професійно-технічних училищ також вказувалося на необхідність здійснювати фізичне виховання з урахуванням особливостей праці фахівців, що готувалися.

Третій етап (1969–1990 рр.) розвитку фізичного виховання в навчальних закладах професійно-технічної освіти України пов'язаний із початком процесу поступового створення з 1969 року середніх професійно-технічних училищ (СПТУ) для підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою з числа молоді, яка закінчила восьмирічні загальноосвітні школи, а починаючи з 1984 року система професійно-технічної освіти була повністю переведена на новий тип навчальних закладів.

Перехід на новий тип навчальних закладів у системі профтехосвіти надав можливість збільшити термін навчального курсу з фізичної виховання, що значно розширювало варіативні можливості засобів підвищенні фізичної готовності учнів ПТУ до обраної робітничої професії, а також сприяло введенню у програми фізичного виховання як повноцінного курсу професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП). У програмі фізичного виховання учнів міських та сільських професійно-технічних училищ 1971 року, ППФП була вперше представлена окремим розділом. У подальшому розділи ППФП були передбачені програмами фізичного виховання учнів середніх профтехучилищ 1977, 1982, 1985, 1986, 1989 рр.

З метою створення єдиної системи управління, організації та контролю за фізичним вихованням учнів Державним комітетом Ради Міністрів СРСР з професійно-технічної освіти та Комітетом з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР у 1971 році було затверджено та введено в дію Положення про фізичне виховання учнів навчальних закладів профтехосвіти.

На початку 70-х рр. розпочався процес активного реформування Всесоюзного фізкультурного комплексу «Готовий до праці й оборони СРСР» – програмної та нормативної основи фізичного виховання в системі професійно-технічної освіти України. У 1972 році було запроваджено удосконалений комплекс ГПО, який був покликаний сприяти подальшому впровадженню фізичної культури в повсякденне життя молоді, створенню необхідних можливостей для всебічної фізичної підготовки населення до праці і оборони. У 1985 та 1988 роках комплекс ГПО також зазнав змін, що потягло відповідні коригування програмно-нормативної бази фізичного виховання учнів закладів професійно-технічної освіти України.

У 1978 році Державним комітетом професійно-технічної освіти СРСР було затверджено «Положення про організацію літніх таборів праці та відпочинку учнів професійно-технічних навчальних закладів», основним завданням яких була організація змістовного відпочинку, зміцнення здоров'я, естетичне та фізичне виховання учнів.

У 1982 році Державним комітетом СРСР з професійно-технічної освіти в професійно-технічних навчальних закладах був введений іспит з

предмету «фізична культура» на всіх випускових курсах, який став проводитися у закладах професійно-технічної освіти України з 1983–1984 навчального року.

Радою міністрів СРСР у 1985 році було прийнято «Положення про середнє професійно-технічне училище» в якому визначалися головні завдання цих закладів, одне з яких – фізичне виховання та зміцнення здоров'я учнів.

З метою вдосконалення та приведення до єдиних вимог процес фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України у 1986 році була впроваджена Комплексна програма фізичного виховання учнів середніх професійно-технічних училищ.

У 1988 році в контексті переформатування управлінських структур у сфері освіти система професійно-технічної освіти України була підпорядкована разом із дошкільною, позашкільною та загальною середньою освітою Міністерству народної освіти УРСР. У зв'язку з цим, наказом № 222 від 21 липня 1988 року Державним комітетом СРСР народної освіти на Центральну Раду ВДСТ «Трудові резерви» було покладено керівництво та контроль за організацією обов'язкових навчальних занять з фізичного виховання та спортивно – масової роботи в ПТУ.

З урахуванням наведеної періодизації, визначено основні історично обумовлені організаційні особливості та тенденції розвитку системи фізичного виховання учнів у навчальних закладах професійно-технічної освіти України в середині та кінці ХХ століття, а саме:

1. Передумовою становлення та розвитку системи фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України стало впровадження у 1940 році нового типу навчальних закладів – залізничних та ремісничих училищ, у навчальні програми яких були введені предмети з фізичного виховання.

2. Важливою історичною подією у плані формування умов становлення та розвитку фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України стало створення у 1943 році Всесоюзного добровільного спортивного товариства (ВДСТ) «Трудові резерви» – масової громадської фізкультурної організації учнів навчальних закладів та працівників професійно-технічної освіти. Саме на ВДСТ «Трудові резерви» було покладено обов'язки не лише проведення спортивно-масової роботи з учнями системи профтехосвіти, а й відповідальність за організацію та якість навчального процесу з фізичного виховання у навчальних закладах професійно-технічної освіти України.

3. Фактичним становленням та початком розвитку фізичного виховання у навчальних закладах підготовки робітничих кадрів в Україні можна вважати період введення у навчальні плани ремісничих та залізничних училищ у 1944 році навчального предмету «фізична підготовка», а також

одночасного покладання організації навчального процесу з фізичного виховання на ВДСТ «Трудові резерви».

4. З моменту становлення та впродовж усіх етапів розвитку фізичного виховання учнів начальних закладів професійно-технічної освіти в Україні досліджуваного періоду, фізкультурний комплекс ГПО, введений в дію у 1931 році, був програмною та нормативною базою загального фізичного виховання учнів профтехосвіти. Однак визначення фізкультурного комплексу ГПО програмно-нормативною основою фізичного виховання учнівської молоді в Україні було за своїм значенням і негативною обставиною, бо уроки фізичного виховання учнів ПТУ фактично перетворювалися у підготовку до складання норм ГПО.

5. Перехід з 1959 року системи профтехосвіти України на міські професійно-технічні училища з терміном навчання від одного року до трьох та сільські професійно-технічні училища з терміном навчання один-два роки надало можливість через збільшення терміну навчання, створити умови для підвищення ефективності педагогічного процесу формування фізичної підготовленості майбутніх кваліфікованих працівників до обраної професії.

6. Покладання з 1959 року керівництва фізичним вихованням в Україні на Республіканську Раду Спілки спортивних товариств та організацій значно активізувало розгортання спартакіадного руху, спрямованого на розвиток масового спорту та спорту вищих досягнень, що обумовило активне впровадження спортивно спрямованої складової у фізичне виховання учнів ПТУ. Означена тенденція розвитку фізичного виховання учнів ПТУ ініціювалася та впроваджувалася керівними структурами ВДСТ «Трудові резерви» та його структурними ланками – колективами фізичної культури при навчальних закладах профтехосвіти. Розвиток масового спорту, підвищення майстерності спортсменів та поліпшення спортивних досягнень визначалося як одне із завдань ВДСТ «Трудові резерви».

7. Політика активного розвитку спортивно спрямованого фізичного виховання у період 1959–1968 років, яку формувала Рада Спілки спортивних товариств та організацій стала причиною гальмування впровадження професійно-прикладної фізичної підготовки у навчальних закладах професійно-технічної освіти України. Тому з 1959 року в програмах з фізичного виховання учнів професійно-технічних училищ лише вказувалося на необхідність здійснювати фізичне виховання з урахуванням особливостей праці майбутніх фахівців, а повний програмний комплекс ППФП був включений у програму фізичного виховання учнів ПТУ тільки з 1971 року. Гальмування впровадження ППФП у навчальних закладах професійно-технічної освіти України до 1971 року зумовлювалося протиріччям між сформованою системою організації та контролю за фізичним вихованням, яка ґрунтувалася на діяльності спортивно-спрямованого громадського об'єднання ВДСТ «Трудові резерви» та вимогами до завдань і змісту

педагогічного процесу формування фізичних якостей, необхідних у професійній діяльності майбутнім кваліфікованим робітникам.

8. Поступовий перехід у 1968–1984 роках професійно-технічної освіти України на новий тип навчальних закладів – середні професійно-технічні училища (СПТУ) надав можливість збільшити термін курсу фізичного виховання учнів, а також використовувати повною мірою методичну базу уроку фізичного виховання старшої школи, що значно підвищило ефективність педагогічного процесу фізичного виховання учнів ПТУ. Саме у СПТУ з 1983/1984 навчального року на всіх випускних курсах був введений іспит з навчального предмета «фізична культура».

9. З 1988 року після приєднання системи професійно-технічної освіти до створеної структури народної освіти України, відкрилися широкі можливості використання методичної бази фізичного виховання школярів старших класів, напрацьованої структурами Міністерства освіти України у попередні роки в процесі організації фізичного виховання учнів ПТУ.

Означення етапів та основних історично обумовлених особливостей і тенденцій не повною мірою характеризують розвиток фізичного виховання учнів у навчальних закладах професійно-технічної освіти України в досліджуваний період. Певну динаміку формування в межах хронологічного дослідження мали також завдання, зміст, форми та методи фізичного виховання учнів у навчальних закладах професійно-технічної освіти України.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що вивчення та узагальнення історичного досвіду розвитку фізичного виховання у професійно-технічних навчальних закладах України впродовж досліджуваного періоду обумовлює визначення доцільності та можливості його екстраполяції в сучасну концепцію фізичної підготовки учнів профтехосвіти на двох рівнях: теоретико-методологічному і практичному.

На теоретико-методологічному рівні досліджений історичний досвід можна використати для: розробки науково обґрунтованої концепції безперервної фізичної освіти молоді в Україні у контексті національно-патріотичного виховання; прогнозування динаміки розвитку системи фізичної підготовки робітничих кадрів в Україні; обґрунтування концептуальних засад розвитку сучасної системи фізичного виховання учнів навчальних закладах професійно-технічної освіти України; визначення чинників, що зумовлюють необхідність реформування сучасної системи фізичної підготовки робітничих кадрів в Україні; обґрунтування актуальності перебудови фізичного виховання у системі профтехосвіти України та вдосконалення організаційних і методологічних засад педагогічного процесу означеного напрямку; встановлення нових моделей та принципів відомчо-галузевого, а також громадського управління системою фізичної підготовки робітничих кадрів на сучасному етапі; обґрунтування сучасної концепції фізичного виховання учнів навчальних закладах професійно-

технічної освіти України, що базується на поєднанні диференційовано-особистісного підходу та новітніх оздоровчих технологій; обґрунтування основних принципів та положень адаптації програм фізичної підготовки робітничих кадрів до сучасних технологічних та екологічних умов; відродження забутих організаційних та педагогічних систем у сфері фізичного виховання молоді, історичний досвід яких недостатньо активно використовувався протягом десятиріч; дослідження причин застійних явищ у розвитку фізичного виховання в професійно-технічних навчальних закладах України; подолання шаблонних стереотипів мислення в історичних оцінках становлення та розвитку фізичного виховання в професійно-технічних навчальних закладах України впродовж досліджуваного періоду.

Важливе значення має також використання дослідженого історико - педагогічного досвіду на практичному рівні. На основі аналізу сучасного стану організації та ефективності фізичного виховання в навчальних закладах професійно-технічної освіти України, тенденцій, що складаються в управлінні фізичною підготовкою кваліфікованих робітників, можна визначити такі напрями використання дослідженого історичного досвіду на практиці: впровадження сучасної моделі безперервної, ступеневої, обов'язкової фізичної освіти молоді в Україні; розробка та впровадження державних стандартів у сфері фізичної освіти молоді в Україні; розробка та перевірка системи диференційованих показників і критеріїв оцінки ефективності фізичної підготовки робітничих кадрів в Україні; усунення суперечностей в сучасних нормативних документах, що регламентують організацію фізичного виховання в професійно-технічних навчальних закладах України; удосконалення науково-методичного забезпечення фізичного виховання в професійно-технічних навчальних закладах України; підготовки викладачів з фізичного виховання із спеціалізацією роботи в сучасних навчальних закладах професійно-технічної освіти України; впровадження у вищих закладах підготовки фахівців з фізичного виховання навчального курсу з історії становлення та розвитку фізичного виховання в професійно-технічних навчальних закладах України; впровадження нових підходів до управління фізичним вихованням у навчальних закладах професійно-технічних України із широким залученням громадськості, волонтерського руху та молодіжних організацій військово-спортивного спрямування.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними залишаються питання дослідження розвитку змісту фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України у другій половині ХХ століття; історичних аспектів впровадження професійно-прикладної фізичної підготовки в процесі підготовки фахівців різних робітничих професій. Не менш важливого значення набуває врахування вікових особливостей розвитку учнів ПТУ, дослідження

питання спеціальної підготовки викладачів фізичного виховання до роботи у навчальних закладах професійно-технічної освіти України.

1. Веселов А. Н. Профессионально-техническое образование в СССР: очерки по истории среднего и низшего профтехобразования / А. Н. Веселов. – М. : Профтехиздат, 1961. – 435 с.
2. Пузанов М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М. Ф. Пузанов, Г. И. Терещенко. – К. : Вища шк., 1980. – 232 с.
3. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України. / Н. Г. Ничкало. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 200 с.
4. Лікарчук І. Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи / І. Л. Лікарчук. – К. : Педагогіка, 1999. – 288 с.
5. Коханко О. М. Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів із середньою освітою в Україні (1969–1994 рр.): автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. / О. М. Коханко. – К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1995. – 24 с.
6. Раевский Р. Т. Организация физического воспитания с учетом профиля подготавливаемых специалистов / Р. Т. Раевский. – М. : Физкультура и спорт, 1968 г.
7. Пугачев В. Ф. От значка ГТО к высотам мастерства // Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Физкультура и спорт»; № 11 / В. Ф. Пугачев – М. : Знание, 1986. – 96 с. – С. 79–81.
8. Столбов В. В. История физической культуры: учеб. для студентов пед. ин-тов по спец. № 2114 «Физ. воспитание» и № 2115 «Нач. воен. обучение и физ. воспитание» / В. В. Столбов – М. : Просвещение, 1989. – 288 с.

Рецензент: д.пед.н., професор І. В. Поташнюк.